

Geliş Tarihi: 25.05.2021

Kabul Tarihi: 04.11.2021

İSTİSMARIN ÇOCUK ÜZERİNDEKİ PSİKO-SOSYAL ETKİLERİ VE ÇOCUK İSTİSMARI İLE MADDE KULLANMA İLİŞKİSİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Resul DURAN *

Ceylan DURAN **

Özet

Çocuk istismarı, çocukların sağlığını ve gelişimini tehlikeye sokmaktadır. İstismar sonucu çocuklar çeşitli derecelerde psikolojik ve sosyal sorunlar yaşamakta ve bu sorunların sonucunda madde kullanmaya yönelebilmektedir. Bu çalışma ile istismara maruz kalan çocukların yaşadığı psikolojik, sosyal sorunlar ele alınmış ve istismar ile madde kullanımı ilişkisi incelenmiştir. Çalışmanın amacı istismarın çocuk üzerindeki etkileri olan psikolojik ve sosyal etkilerin incelenmesi ve istismar ile madde kullanımı arasındaki ilişkinin ortaya çıkarılmasıdır. Bu çalışmanın yöntemi, istismara maruz kalan çocukların yaşadığı sorunlar ve bu sorunlar ile madde kullanımı arasındaki ilişkiyi ele alan çalışmaları kapsayan literatür taramasıdır. Sonuç olarak, yapılan çalışmalar incelendiğinde istismara maruz kalan çocukların ailevi sorunlar yaşama, depresyon, kendine zarar verme, suça sürüklenme, suça maruz kalma, uyku problemleri, bilişsel gerileme, motor becerilerinde gerileme, akademik başarısızlık, travma sonrası stres bozukluğu belirtileri gibi çeşitli psikolojik ve sosyal sorunlar yaşadığı ve istismar ile madde kullanma arasında ilişkinin olduğu belirlenmiştir. Çocukların madde kullanımının nedeni genel olarak istismar sonrası ortaya çıkan psiko-sosyal sorunların etkisini yatıştırmak olarak ön plana çıkmaktadır. İstismarın çocuk üzerindeki psiko-sosyal etkileri ve madde kullanma ile ilişkisinin değerlendirilmesinin alanyazına önemli katkılar sağlayacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Çocuk İstismarı, Psiko-Sosyal Sorunlar, Madde Kullanımı

THE PSYCHO-SOCIAL EFFECTS OF ABUSE ON THE CHILD AND THE EVALUATION OF THE RELATIONSHIP WITH CHILD ABUSE AND SUBSTANCE USE

Abstract

Child abuse jeopardizes the health and development of children. As a result of abuse, children experience various degrees of psychological and social problems, and as a result of these problems, they may turn to substance use. In this study, the psychological and social problems experienced by children exposed to abuse were discussed and the relationship between abuse and substance use was examined. The aim of the study is to examine the psychological and social effects of abuse on the child and to reveal the relationship between abuse and substance use. The method of this study is a literature review covering the problems experienced by abused children and the studies dealing with the relationship between these problems and substance use. As a result, when the studies are examined, various psychological and social problems such as experiencing familial problems, depression, self-harm, delinquency, exposure to crime, sleep problems, cognitive decline, regression in motor skills, academic failure, and post-traumatic stress disorder symptoms it has been determined that there is a relationship between abuse and substance use. The reason for children's substance use is to alleviate the effects of psycho-social problems that occur after abuse. It is thought that the psycho-social effects of abuse on children and the evaluation of its relationship with substance use will make significant contributions to the literature.

Keywords: Child Abuse, Psycho-Social Problems, Substance Use

* Öğr. Gör., Hakkari Üniversitesi, Çocuk Bakımı ve Gençlik Hizmetleri Bölümü, resuldurann@gmail.com, ORCID: 0000-0002-7149-834X

** Çocuk Gelişimcisi, Sağlık Bakanlığı Hakkari Yüksekova Devlet Hastanesi, ceylancirmi65@gmail.com, ORCID: 0000-0002-5493-7582

GİRİŞ

Çocuk ve çocukluk kavramlarına yönelik; biyolojik, hukuki, sosyolojik ve kültürel yaklaşımlar farklılık göstermektedir. Bu yaklaşımlar çocuk tanımına birbirinden farklı anlamlar yüklemiştir. Hukuk çocukluk dönemini, erginliğe kadar olan dönem olarak tanımlamakta; gelişim psikolojisi çocukluk dönemini, bebeklik ile ergenlik dönemi arasındaki süreç olarak görmektedir. Çocuk kavramı, farklı uzmanlık alanlarının farklı tanımları dışında toplumsal yapılara, inançlara, kültürlere ve toplumun sahip olduğu ekonomik sistemlere bağlı olarak da farklılık gösterebilmektedir (Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 2020, s. 13).

Çocuk kavramı, hukuksal ve ekonomik yönden yetişkin statüsüne erişememiş ve birisinin evladı olmak şeklinde iki tanımlamaya sahiptir. Çocukluk, yapısalcı ve gelişim psikologları için biyolojik bir anlam ifade ederken; fenomenoloji ve yapılaşma kuramına göre toplumsal bir kurgu anlamına gelmektedir. Biyolojik anlamda çocukluk evrensel, normal ve doğal bir süreç iken; sosyolojik açıdan toplumsal bir kurgu, tüm toplumlarda var olan ve bu toplumsal hayat içerisinde etken bir kavram olarak görülmektedir. Çocuk kavramına yönelik geliştirilen, aktif çocukluk yaklaşımı ve pasif çocukluk yaklaşımı bulunmaktadır. Aktif çocukluk yaklaşımı, çocuğu sosyal ilişkilerde yetkin ve toplum içerisinde birer sosyal aktör olarak ifade etmektedir. Pasif çocukluk yaklaşımı ise çocuğu, bakıma muhtaç ve kırılgan olan, yetişkinler tarafından şekillenen ve çevresi içerisinde sosyal aktör olarak görülmeyen bir varlık olarak tanımlamaktadır (Özyurt, 2019, s. 156-158).

Çocuk istismarı, çocuk gelişimini ve büyümesini olumsuz etkileyen her türlü davranış ve bir yetişkin tarafından çocuğa belli bir zaman dilimi içerisinde var olan kültürde kabul görmeyen bir davranışın uygulanmasına denilmektedir (Zeybekoğlu, 2016, s. 51). Çocuk istismarı, çocukların gelişimini önemli derecede olumsuz etkilemekte ve çocukların aile içi sorunlar, psikolojik sorunlar, sosyal sorunlar ve akademik sorunlar gibi çeşitli sorunlar yaşamasına neden olmaktadır.

Bu çalışmanın soruları, “istismara maruz kalan çocukların yaşadığı psiko-sosyal etkiler nelerdir, istismar ile madde kullanma arasında ilişki var mıdır, hangi istismar türü hangi maddelere daha fazla yatkınlık gösterir?” şeklindedir. Bu sorular çocukta travma yaratan istismar durumunun birçok psiko-sosyal etkisinin bulunması ve bu etkilerin madde kullanımı ile ilişki halinde olması sebebiyle önemlidir. Bu konuyla ilgili daha önceden yapılmış olan istismar, çocukların yaşadığı sorunlar, madde kullanımı gibi çalışmalarını kapsayan yerli ve yabancı literatürde yapılan çalışmalardan yararlanılacaktır.

Bu çalışmada amaç, istismarın çocuk üzerindeki etkileri olan psikolojik, sosyal etkileri incelemek ve bu çocukların madde kullanmasının istismar ile ilişkisini ortaya çıkarmaktır. Psiko-sosyal sorunları ve madde kullanım ilişkisini birlikte ele almaktaki sebep, istismarın psiko-sosyal sorunlara sebep olması ve psiko-sosyal sebeplerin de bireyleri madde kullanmaya yöneltmesidir.

Bu konuda hem toplumumuza hem de diğer toplumlara ilişkin farklı çalışmalar yapılmıştır. Yapılan çalışmalarda istismarın çocuk üzerinde yarattığı sorunlar ve madde kullanma ile ilişkisi ayrı ayrı ele alınmıştır. Bu çalışmanın diğer çalışmalardan farkı, hem istismar sonucu çocukların yaşadığı sorunlar hem de istismar sonucu yaşanan psiko-sosyal etkilerin madde kullanımı ile ilişkisinin ele alınacak olmasıdır. Bunun sebebi yaşanan psiko-sosyal sorunların madde kullanma ile ilişki içerisinde olmasıdır.

Bu çalışma ilk olarak konunun kuramsal çerçevesi kısmı ile başlamıştır. Diğer kısımlar sırasıyla çocuk istismarı, istismarın çocuk üzerindeki psiko-sosyal etkileri ve bu etkilerin madde kullanma ile ilişkisi şeklindedir. Bu kısımlarda ilk olarak çocuk istismarı kavramı açıklanmış, istismara maruz kalan çocukların yaşadığı veya yaşayacağı psikolojik ve sosyal etkiler irdelenmiş ve bu etkilere maruz kalan çocukların madde kullanmaya eğilimi incelenmiştir.

KURAMSAL ÇERÇEVE

İnsanlar çeşitli sebeplerden ötürü madde kullanmaya başlamaktadır. Bu sebepler genel olarak; bireylerin kendi özellikleri, çevresi ve maddenin kimyasal yapısı olabilmektedir. Bunun dışında madde kullanımını açıklayan çeşitli teoriler de bulunmaktadır. Ancak bu teorilerin hiçbiri bütün durumları tek başına açıklayamamaktadır (Duran, 2019, s. 5). Bu başlıkta ele alınacak ve açıklanacak kuramlar; öğrenme kuramları, psikanalitik kuram ve sosyolojik yaklaşımlardır.

Öğrenme kuramları, sosyal çevrenin insanlar üzerindeki etkilerini ele almakta; bireylerin davranışlarının şekillenmesinde, çevrenin diğer faktörlerden daha etkin olduğunu savunmaktadır. Bireyler çevreden gelen tepki ve uyaranlara göre davranışlarını şekillendirmektedir. İnsanlar başka kişilerin davranışlarını gözlemleyerek ya da çevreden gelen pekiştireçler ve cezalara göre yeni davranış elde edebilmekte veya davranışını değiştirebilmektedir (Bee and Boyd, 2009, s. 65). Öğrenme kuramları, olaylar ile kurulan bağlantıların, sigara, alkol, madde kullanımı davranışının gelişmesinde ve devam ettirilmesinde temel unsur olduğunu belirtmektedir. Koşullanmış cevaplar, çevresel faktörler ve sigara-alkol-madde tüketimi, alkol madde tüketimi ve tüketimin farmakolojik etkileri ve alkol-maddenin etkileri ve çevresel sonuçlar eşleştirmeleri yoluyla kurulur (Ögel, 2010, s. 7).

Psikanalitik kuram, psikolojinin dikkatini çocukluk çağı üzerinde yoğunlaştırmış, hem psikoloji hem de eğitim bilimlerine katkıda bulunmuştur. Freud'un ortaya koyduğu gelişimsel kuram, daha çok anormal davranışların nasıl ortaya çıktığını belirtmekte ve bu durumun ortaya çıkmasında en önemli unsurun çocukluk döneminin ilk yıllarındaki sorunlar ve yaşantılar olduğu düşüncesine dayanmaktadır. Freud, ahlak gelişiminin kişilik gelişimindeki gibi hayatın ilk beş-altı yıllarında belirleyici olduğu kanısındadır (Öztürk ve Akbaba, 2013, s. 125). Freud'a göre oral dönemi sağlıklı tamamlamayan çocuklar ileride saplantı olarak sigara içme davranışını sergilemektedir. Bu kurama göre bireylerde görülen gerginlik, anksiyete, huzursuzluk, stres ve depresyon rahatsızlıkları madde kullanımı ve bağımlılığı etkileyen unsurlar olarak karşımıza çıkmaktadır (Duran, 2019, s. 8).

Sosyolojik yaklaşımlar, toplumsal hayatta var olan temel ontolojik içeriksel özellikler ile ilgili sayıltıları veya kabulleri belirtmektedir. Etkileşimci yaklaşımın savına göre madde kullanımı öğrenilen bir davranıştır. Madde kullanımı toplum ve birey etkileşimi sonucu ortaya çıkmakta; bireyler uyuşturucu maddeleri çevresi içerisinde tanımakta, kullanımını öğrenmekte ve davranış haline getirmektedir. İşlevselci yaklaşım bireylerin aile ve toplum içerisinde uyumlu olması gerektiğini belirtmektedir. Bu yaklaşıma göre topluma uyum sağlayamama, yabancılaşma, karmaşa, anksiyete ve stres bazı kişilerde uyuşturucu madde konusunda kuralsızlık hissi yaratmakta ve madde kullanımı cazip bir hale gelmektedir (Baygal, 2016, s. 271-273). Çatışma bireylerin tam olarak bütünleşememeleri sonucu ortaya çıkmaktadır. Ailesiyle, çevresindeki bireylerle ve toplumla bütünleşemeyen, alt sınıfı oluşturan otoriteye başkaldıran kişiler madde kullanmaya eğilimlidir (Duran, 2019, s. 12).

Çocuk İstismarı

Çocuk istismarı, bir yetişkin tarafından bilerek veya bilmeyerek uygulanan, çocuğun sağlığını, psiko-sosyal gelişimini ve fiziksel gelişimini olumsuz yönde etkileyen davranışların tümü olarak tanımlanmaktadır. Önemli olan yetişkin bireyin bu davranışları ne amaçla yaptığı değil çocuk üzerinde oluşan etkilerin olumsuz taraflarının olmasıdır. Çocuk istismarı günümüzde çok sık görülen bir davranış biçimine dönüşmüştür. Ciddi sakatlıklara, yaralanmalara ve ölümlere neden olmakta; hukuki, sosyal ve tıbbi tarafları olan önemli halk sağlığı sorunlarından birini oluşturmaktadır (Turhan, Sangün ve İnandı, 2006, s. 154).

Çocuklara yönelik cinsiyet, yaş ve yaşanılan yer fark edilmeksizin istismarın evde, okulda ve sokakta gerçekleştiği; istismar davranışı uygulayan kişilerin de baba, anne, öğretmen, akraba, komşu ve arkadaşlar olduğu belirlenmiştir. Okul çağına kadar çocuklar, ebeveynleri ve akrabaları, okul çağında öğretmenleri ve yaşları büyüdükçe okul veya mahalle arkadaşları

tarafından istismara maruz kalmaktadır. Çocuğa yönelik istismar; fiziksel, duygusal/psikolojik, cinsel, ekonomik istismar ve ihmal şeklindedir (SHÇEK ve UNICEF, 2010, s. 19).

Fiziksel istismar, çocukta fiziksel hasar ortaya çıkana kadar çocuğun dövülmesidir (Zastrow, 2018, s. 276). Fiziksel istismar, çocuğun kaza dışı sebeplerle yaralanması ya da ailesi tarafından yeteri kadar gözetilmemesinden dolayı ortaya çıkan kazaları kapsamaktadır. Kaza dışı travmalar, çocuğun ebeveynleri tarafından cezalandırılmak istendiğinde ya da ebeveyn kontrolünü kaybettiğinde ortaya çıkmaktadır. Daha çok dövme davranışı şeklinde uygulanmaktadır. Dövme davranışı dışında yanıklar, sallanmış bebek sendromu, zehirlenme, kesici travmalar, boğulma, asfiksi, zorla su içirme ve ebeveynlerin çocuklarında hastalık üretmesi sonucu oluşan polle sendromu gibi davranışlar da fiziksel istismarın çeşitlerini oluşturmaktadır (Kara, Biçer ve Gökalp, 2004, s. 142-143).

Duygusal/psikolojik istismar, gündelik hayatta sık görülen istismar türlerinden biri olan; ebeveynlerin veya çevrede bulunan diğer yetişkin bireylerin çocuğa psikolojik olarak baskı kurmaları, çocuğun psikolojik sağlığını ve gelişimini olumsuz yönde etkileyecek davranışlarda bulunmaları, becerileri üstünde istekte bulunmaları, beklenti içinde olmaları ve saldırgan bir şekilde davranmaları olarak tanımlanmaktadır. Duygusal/psikolojik istismar türleri içerisinde; çocuğa bağırma, küfretme, değer vermeme, baskı kurma, lakap takma, çocuğu korkutma, reddetme, yalnız bırakma, aşağılama, yıldırma, çocuğun duygusal ihtiyaçlarını karşılamama, çocuğu tehdit etme, küçük düşürme ve bağımlı kılma bulunmaktadır. Duygusal/psikolojik istismara maruz kalan çocuklar sosyal ilişkilerde bozulma, birçok psikiyatrik bozukluk yaşama, intihar davranışı sergilemeye meyilli olma, aileden uzaklaşma, bağımlı kişilik geliştirme, gergin olma, değersiz duygular geliştirme, saldırgan ve uyumsuz davranışlarda bulunma davranışlarını sergilemektedir (Arslan, 2015, s. 48; Tıraşçı ve Gören, 2007, s. 72).

Cinsel istismar, çocuktan cinsel anlamda yararlanma davranışlarını ifade etmektedir. Cinsel istismara maruz kalan çocuk, her yaştan erkek ya da kız, davranışı işleyen kadın veya erkek olabilmektedir. İstismar davranışı bir defadan fazla gerçekleşebilmektedir. Cinsel istismar eylemi, toplumda bulunan her ırkta, ekonomik sınıfta, etnik grupta görülebilmekte ve eylemi gerçekleştiren kişi genellikle çocuğun tanıdığı biri olmaktadır (Webb, 2017, s. 405).

Cinsel istismarın aile içerisindeki bireyler tarafından uygulanması durumuna ensest denilmektedir. Dünyanın birçok ülkesinde yüzyıllar boyunca hüküm süren sosyal bir gerçek haline dönüşmüştür. Ensest, geleneksel, dinsel, hukuki ve ahlaki olarak evlenmeleri yasaklanmış, aile bireyleri arasında bulunan cinsel ilişki olarak belirtilmektedir. Son araştırmalar, çekirdek aile içerisinde bulunan aile bireyleri ile birlikte biyolojik bağa bakılmaksızın bakmakla yükümlü olan tüm bireyleri bu kapsama almaktadır (Acehan ve diğerleri, 2013, s. 597).

Ekonomik istismar, yeni bir kategori olarak ele alınmakta, çocuğun uygunsuz işlerde ve şartlarda çalıştırılması olarak ele alınmaktadır (Geçgil, 2017, s. 130). Buna ek olarak; çocuğun gelişimini olumsuz yönde etkileyen, haklarını ve hukuklarını ihlal eden işlerde ya da gücünün yetmediği işlerde çalıştırılması veya düşük ücretler ile çalıştırılması da ekonomik istismar kavramı içerisinde yer almaktadır (Sağır ve Gözler, 2013, s. 73).

İhmal, istismarın aksine bir davranışın yapılmasını değil davranışın yerine getirilmemesini ifade etmektedir. Çocuğun terk edilmesi, kötü kıyafetlerle bakımsız ve denetimsiz yaşaması, sağlık konularıyla ilgilenilmemesi, sevgi ve ilgi ihtiyaçlarının karşılanmaması aile tarafından ihmal edildiği sonucunu ortaya çıkarmaktadır. Çocuk ihmali, sosyo-ekonomik seviyesi düşük olan ailelerde daha sık görülmektedir. İhmalkâr ebeveynlerin, genel olarak psikolojik yönden zayıflamış ve tükenmiş, duygusal açıdan yıpranmış, sosyal olarak yalnızlaşmış, eğitim ve ekonomik yönden geri seviyelerde kalmış gibi özellikleri bulunmaktadır (Zastrow, 2018, s. 278). Ailesi tarafından önemsenmeyen ya da ihmal edilen kişilerin zorbalık veya siber zorbalık davranışlarını da uygulamaya meyilli oldukları belirlenmiştir (Bolat ve Macit, 2019).

Çocuk istismarını ve ihmali iç göçler, yetersiz eğitim, nüfusun artışı, kapalı bir toplum biçiminin olması, işsizlik, ailenin sosyo-ekonomik durumunun düşük olması ve dayak atma davranışının toplum nezdinde kabul edilebilen bir davranış olması gibi faktörler önemli ölçüde etkilemektedir (Zeybekoğlu, 2016, s. 51). İstismar ve ihmal riskini arttıran kişisel ve toplumsal faktörler bulunmaktadır. Çocukların yaşı, yaşadığı aile ortamı ve toplumsal yaşamın biçimi, istismar ve ihmal üzerinde önemli etkilere sahiptir. Yaş faktöründe, dört yaşın altında olan çocuklar büyük bir risk grubunu oluşturmaktadır, bu yaştaki çocukların istismar ve ihmal edilmesi ciddi boyutlarda yaralanmalarla ve ölüm ile sonuçlanabilmektedir. Aile içerisinde yaşanan sağlık sorunları ile yoksulluk, alkol ve uyuşturucu madde kullanımı gibi sorunlar bireylerde stres yaratmakta ve bunun neticesinde çocuklara yönelik istismar ve ihmal oluşabilmektedir (Yazıcı, 2019, s. 130). Ebeveyn çocuk ilişkisinde, babaların annelerden daha çok şiddete başvurduğu ve erkek çocuğun kız çocuktan daha çok şiddete uğradığı belirlenmiştir. Fiziksel istismara maruz kalan çocukların büyük çoğunluğunu erkekler oluşturmaktadır ve bu istismarın nedeni olarak erkek çocuğun asiliği, saldırganlığı ve itaatsizliği gösterilmektedir (Zeybekoğlu, 2016, s. 51). Geniş aile ve parçalanmış aile tiplerinde çocuğa yönelik istismar diğer aile tiplerine göre daha yüksek seviyelerde olmaktadır. Geniş ailede çocuk sayısının fazlalığı çocuk başına düşen ilgi, sevgi, fedakârlık ve denetlemeyi azalttığından dolayı fiziksel istismar; parçalanmış ailelerde bölünme ve ilişki kopukluğu neticesinde duygusal ve fiziksel istismar daha yüksek oranda görülmektedir. Ataerkil aile yapısı, ebeveynlerin eğitimsizliği, sosyo-ekonomik seviyenin düşük olması, akraba veya kurum bakımında yetiştirme, ailede madde kullanımının varlığı çocukların istismara maruz kalma riskini arttırmaktadır (Bostancı, Albayrak, Bakoğlu ve Çoban, 2006, s. 105).

Çocuklar istismar sonucu suça sürüklenme ya da suç mağduru olabilmektedir. Çocukların istismara maruz kalması aynı zamanda suç mağduru olmaları da demektir. Sokakta çocukları dilendirme, çocuklara illegal mallar veya mendil sattırma, hırsızlık gibi suçlar işletme ve hatta fuhuşta kullanma gibi eylemlerde bulunma çocukları suça sürüklemekte ve suç mağduru yapmaktadır. Şiddet davranışı döngüsel bir süreç olduğu için fiziksel istismara maruz kalan çocuklar ileride şiddet davranışını işlemeye meyilli olabilmekte ve bu sebeple çeşitli suçlar işleyebilmektedir (Çoban, 2015).

İstismarın Çocuk Üzerindeki Psiko-Sosyal Etkileri

Aile içi şiddet, istismar ve ihmali çocuklar üzerinde önemli etkileri bulunmaktadır. Bu davranışlar sonucu çocuklar ailedeki işlerin şiddet ile yürüdüğüne inanmakta, bu durum çocukların geleceğin istismarcıları ve şiddet kurbanları olmalarına neden olmaktadır. İstismara maruz kalan çocuklar, evden kaçma, sigara, alkol, uyuşturucu madde kullanma ve intihar davranışı sergileme eğilimine yönelmektedir (Zeybekoğlu, 2016, s. 52). İstismar edilen çocuklar bazı durumlarda aşırı derecede bağırıp çağırma, dikkat sorunu yaşamakta, olumsuz davranışlarla ebeveynlerin sınırlarını zorlamakta, konuşma, beslenme ve tuvalet alışkanlığı konusunda sorunlar yaşayabilmektedir (Zastrow, 2018, s. 280). Çocuk istismarı, aile içi şiddet ve aile içi ilişkilerinin zayıf olması gibi olumsuz yaşam koşullarının karşıt olma karşı gelme bozukluğu (KOKGB) vakalarında büyük bir etken olduğu düşünülmektedir (Çobanoğlu ve Göktaş, 2021, s. 140).

Fiziksel istismar ve ihmale maruz kalan çocuklarda, sosyal işlevsellik bozuklukları olan; yakın ilişki kurmada zorluk çekme, çatışmalı, duygusuz, öfke ve şiddet davranışı içeren ilişkiler kurulabilmektedir. Saldırganlık, suça yönelik davranışlar, intihar düşünceleri, dikkat eksikliği, hiperaktivite bozukluğu, akademik başarısızlık ve bilişsel yetilerde bozukluk bu çocuklarda görülmekte ayrıca nedeni tam olarak bilinmemekle beraber, yüksek seviyede nörolojik bozukluklar görülmektedir. Cinsel istismara maruz kalan çocuklarda, kaygı bozukluğu, fobiler, bedensel yakınmalar, uyku bozukluğu, dikkat eksikliği, hiperaktivite bozukluğu, öfke tepkileri, sosyal ilişkilerde bozulma davranışları bulunmaktadır. Duygusal istismara maruz kalan çocuklarda, sosyal ilişkilerde bozulma, içe atım ve dışavurum sorunları, güven kaybı, intihar

düşüncesi gibi duygusal, gelişimsel, sosyal ve davranışsal sorunlar görülebilmektedir (Taner ve Gökler, 2004, s. 83-85).

Fiziksel ve cinsel istismara maruz kalanların diğer kişilere göre duygusal ve entelektüel gelişiminin yanı sıra kognitif, motor ve dil becerilerinin gelişimi daha geride kalmaktadır. Ayrıca bu çocuklarda, büyüme geriliği, iritabilite, uyku problemleri, kaçınma davranışları, hipervijilans ve aşırı irkilme cevapları görülmektedir. Yaşanan travmatik olay sonucu bireylerin dünya görüşü değişmekte, bu bireyler çevresini artık güvenli görmemekte, hayatı anlamsız bulmakta, umutsuz ve yalnızlık hissine kapılmakta, kendilerini sevmemekte ve çevresi tarafından da sevilmediğini düşünmektedirler (Çakıcı, 2002, s. 101).

Cinsel istismar ile depresyon şiddetinin ilişkili olduğu bulunmuştur. Fiziksel istismar, duygusal istismar ve duygusal ihmale maruz kalan çocuklarda çocukluk çağı travmalarından en sık görülen majör depresif bozukluk olmakta, cinsel istismar ise depresyon riskini arttırmaktadır. Ayrıca cinsel istismarın en zararlı olabilecek etkilerinden biri komorbidite rahatsızlığının gelişmesidir (Kart ve Türkçapar, 2019, s. 415).

Borderline kişilik bozukluğu olan hastaların büyük bir kısmında çocukluk çağında fiziksel ya da cinsel istismar öyküsü bulunmaktadır. İstismara maruz kalan bireylerin kendine zarar verme davranışı gerçekleştirdikleri belirtilmektedir. Kendine zarar verme davranışları genel olarak; vücut bölgelerine vurma, kendini ısırma, saç çekme ve kendini kesme şeklindedir. Yaşanan travmatik yaşam deneyimleri istismara uğramış bireylere sıkıntı oluşturmakta ve bu bireylerde kendini kesme davranışı meydana getirmektedir. Çocukluk yaşantısında cinsel istismara maruz kalmış kadınların kendilerini kesme davranışını, duygusal acılarını bastırmak için sergilediği söylenmektedir. İstismara maruz kalmış bireylerin kendilerini kesme nedenleri genel olarak; kendilerini cezalandırma, baş etmede ve duyguları bastırmada yetersizlik, kendilik kontrollerini sağlama, öfkenin farkına varma, intikam alma, yaşadıklarını kendilerine gösterme ve değer verdiği duyguları, kişileri sembolleştirme şeklindedir (Aksoy ve Ögel, 2006, s. 7-8).

Fiziksel ya da cinsel istismara maruz kalan çocuklarda, Travma Sonrası Stres Bozukluğu belirtileri görülebilmektedir. TSSB olan çocuklar farklı davranışsal tepkiler gösterebilmektedir. Çocuklar insanlardan, mekânlardan ve faaliyetlerden kaçınma davranışı ve başkalarıyla uyumsuzluk davranışlarını gösterebilmektedir. Yaşanan travmatik olaylar çocukları ciddi boyutlarda etkilemekte ve daha sonraki zaman diliminde travmatik olaylar tekrar deneyimlenebilmektedir. Artan bir tepkisellik meydana gelip uyku, odaklanma ve asabılık sorunları ortaya çıkabilmektedir. TSSB haricinde çocuklarda saldırgan, gerileme davranışları ve antisosyal davranışlar görülebilmektedir (Webb, 2017, s. 409).

Çocuklara yönelik cinsel istismarın, çocuk üzerinde önemli derecelerde olumsuz etkileri bulunmaktadır. Psikolojik açıdan, cinsel istismara maruz kalan çocukların, gelişimsel dönemlerinde ciddi seviyelerde ruhsal sorunlar yaşadığı belirlenmiştir. Sosyolojik açıdan da cinsel istismar içeren davranışların toplumsal ve kompleks bir yapısının olduğu ortaya çıkmıştır. Ayrıca şiddet şiddeti doğurmakta, çocukluk döneminde cinsel istismara maruz kalan çocukların, yetişkinlik döneminde bu davranışı cinsel saldırganlığa dönüştürebilme ihtimali de bulunmaktadır (Zeybekoğlu, 2016, s. 54).

Aile ortamında şiddet, tartışma ve istismar gibi sorunlar, doğrudan veya dolaylı olarak emosyonel regülasyonda bozulmayla kendine zarar verme davranışının gelişimine yol açmaktadır. Fiziksel, cinsel ve duygusal istismara maruz kalan çocukların kendine zarar verme davranışı sergilediği, yapılan çalışmalarda belirlenmiştir (Kabukçu Başay ve diğerleri, 2017, s. 8).

Aile içi ya da toplumsal şiddete tanık olan çocuklarda, çaresizlik duygusundan vahşi intikam düşlerine kadar çeşitli düşler ve duygular görülebilmektedir. Bu çocuklarda, şiddeti önleyemediği ve müdahale edemediği düşüncesinden travma sonrası suçluluk hissi de yaşanabilmektedir (Webb, 2017, s. 411). Fiziksel istismar ve ihmale uğramış çocukların suç işleme ve saldırgan davranışlar sergileme tutumu diğer bireylere göre daha sıklıkla

gerçekleşmektedir. Fiziksel istismar duygusal, bilişsel, davranışsal sorunlarla ve psikiyatrik rahatsızlıklarla ilişkilidir. Kaygı bozuklukları ve maddenin kötüye kullanımı gibi psikiyatrik rahatsızlıklar fiziksel istismar ve ihmale maruz kalmış çocuklarda daha sık saptanmıştır (Ovalı, 2013, s. 32).

İstismara maruz kalan çocuklar, yaşam öyküsünden dolayı kendilerini suçlu, damgalanmış hissetmekte, istismar uygulayanlara öfke hissetmekte, aşırı uyarılmışlık hali ve travmanın içsel gerilim davranışları yaşanmakta, bastırılmış ve uyuşmuş bir emosyonel yapı oluşmaktadır. Bu çocuklar kendilerini yardıma muhtaç hissetmekte, agresyonu ve anksiyeteyi kontrol edebilme yetenekleri de ortadan kalkmaktadır (Çakıcı, 2002, s. 98). Ayrıca fiziksel ya da cinsel istismara maruz kalan bireylerin dissosiyatif belirtileri gösterme eğiliminin sağlıklı bireylerden daha fazla olduğu belirlenmiştir (Evren ve Ögel, 2003, s. 36).

Çocuklara yönelik kötü muamelenin neden olduğu toplumsal maliyet ve sağlık sorunlarının yanında, ekonomik etkiler de önem arz etmektedir. Ekonomik maliyetler; doğrudan sağlık masrafları, özel eğitim, koruyucu hizmetler, vakitsiz ölümler sebebiyle yitirilen kazançlar, vergi geliri, psikolojik ve sosyal hizmetler, önleyici hizmetler, bakıcı aile, çocuklara kötü muamele sebebiyle mahkûmiyet ve yetişkinlik çağında suç işleme şeklindedir. Çocuklara yönelik kötü muamelenin sonraki dönemlere ait, tedavi masraflarını hesaplayan çok az araştırma bulunmaktadır (DSÖ, 2006, s. 13).

Çocuk İstismarı Sonucu Ortaya Çıkan Psiko-Sosyal Etkilerin Madde Kullanma ile İlişkisi

Madde bağımlılığı, alkol ve yasal olmayan uyuşturucu maddeler de dâhil olmakla birlikte psikoaktif maddelerin zararlı ya da tehlikeli kullanımını ifade etmektedir. Psikoaktif madde kullanımı, bağımlılık sendromuna neden olmakta; tekrar edilen madde kullanımından sonra gelişen ve maddeyi kullanmak için duyulan güçlü bir istek, madde kullanımını kontrol etmede yaşanan güçlükler, zararlı sonuçlar ortaya çıkarmasına rağmen kullanımına devam edilen bilişsel, davranışsal ve fizyolojik rahatsızlıktır. Uyuşturucu madde kullanımında diğer faaliyetlere göre artan tolerans, daha yüksek seviyede bir öncelik ve bazen de fiziksel bir geri çekilme durumu gerçekleşmektedir (WHO, 2020).

Ailelerin maddeye yönelik tutum ve davranışları, aile içerisinde meydana gelen problemler bireylerin madde kullanmasına neden olmaktadır. Aile içerisindeki sağlıklı iletişim, yetersiz ebeveyn rolleri, ebeveynlerin madde kullanıcısı olması, yaşanan çatışmalar, sosyo-ekonomik seviyenin düşük olması, şiddet, suç işleme ve intihara girişim davranışlarının görülmesine yol açmaktadır (Gövebakan ve Duyan, 2015, s. 37-38; Taylan, 2018, s. 23). Çocukluk çağında yaşanan travmatik olaylar, fiziksel, cinsel, duygusal istismar ve ihmal sonucu yaşanan psiko-sosyal etkiler sigara, alkol ve uyuşturucu madde kullanma riskini arttıran faktörler arasında sayılmaktadır (TUBİM, 2018, s. 21).

Ailenin çocuğu istismar ve ihmal etmesi, çocuğu sokağa iten sebepler arasında gösterilmekte ve sokakta çalışan ve yaşayan çocukları bekleyen tehlikeler arasında madde (bali, tiner, sigara vb.) kullanma görülmektedir. Burada dolaylı olarak çocuğun istismar ve ihmal edilmesi madde kullanımını etkilemektedir (TUBİM, 2007, s. 109). Türkiye'deki mevcut sistemde, istismara maruz kalan ve ihmal edilen çocukların tanı ve tedavi, bildirim ve izlem ile adli işlem süreçlerinde yaşanan çeşitli aksaklıklar (uzman personel eksikliği, vakaların bildirilmemesi veya geç bildirilmesi, adli işlem süreçlerinin uzaması vb.) sonucunda, çocukların maruz kaldığı travma sorunu şiddetlenmekte ve bazen de yeni bir travmanın yaşanmasına neden olmaktadır. Bu travmaların yaşanması sonucunda, çocukların ruh sağlığının bozulduğu ve madde kullanımını davranışının ortaya çıktığı görülmektedir (TUBİM, 2012, s. 78).

Ebeveynlerin kendi görüş ve isteklerini çocuğa kabul ettirebilmek için uygulamış oldukları baskı, katı disiplin anlayışı, fiziksel, duygusal, cinsel istismar ve ihmalin çocukların madde kullanma riskini arttıran bir faktör olduğu bulunmuştur. Otoriter ve baskıcı tutum, ebeveyn ilişkilerindeki uyumsuzluk, ilişkilerde var olan sınırsızlık ve istismar davranışlarının

görüldüğü aile tiplerinde, madde kullanma riski daha fazla olmaktadır (Kolay Akfert, Çakıcı ve Çakıcı, 2009, s. 46; Çalışkan, 2018, s. 67).

Çocuk istismarı ile madde kullanımı arasındaki ilişkiye bakıldığında, çocuğa yöneltilen kötü muamelenin ileriki yaşantıda çocukta ruhsal bozukluklar ve madde kullanma davranışını ortaya çıkarabileceği görülmektedir. Madde bağımlısı olan bireylerin çocukluk yaşantısında travma yaşadığı belirlenmiştir (Kayış, 2019, s. 86). Yapılan çalışmada çocukluk çağı travma ölçeği ile bağımlılık profil endeksi arasındaki ilişki pozitif olarak saptanmıştır. Çocukluk çağında fiziksel, cinsel ve duygusal istismara maruz kalan madde bağımlısı bireylerin madde kullanımının yaşamına etkisi, maddeye duyulan şiddetli istek ve maddeyi bırakma motivasyonuna ait ölçekler anlamlı bulunmuştur (İrevül, 2017, s. 56).

Maddeyi kötüye kullanma davranışı olan bireylerde çocukluk çağında yaşanan fiziksel istismar oranı yüksektir. Cinsel istismara maruz kalan bireylerin de yetişkinlik çağında maddeleri kimyasal olarak dissosiyeye olmak için kullandığı belirlenmiştir. Yasal olmayan maddelere şiddetli bağımlılık ve yüksek seviyelerde belirti oranları ile cinsel istismar arasında ilişki saptanmıştır (Evren ve Ögel, 2003, s. 36).

Fiziksel, duygusal istismar ve ihmalin madde kullanma ile güçlü bir ilişkisi olduğu belirlenmiştir. Disosiasyon ve travma öyküsünün bulunması, istismara maruz kalan çocukları ergenlik döneminde sigara, alkol ve uyuşturucu madde kullanımına yönlendirdiği söylenmektedir. Yapılan çalışmada, ağır istismara maruz kalan öğrencilerde yaşanan psiko-sosyal etkiler sonucu sigara ve alkol kullanımı daha sık görülmektedir. Uyuşturucu madde kullanımının, fiziksel istismara maruz kalan çocuklarda şiddete uğramayan veya hafif maruz kalanlara göre daha fazla olduğu saptanmıştır. Duygusal istismarın da sıklığı arttıkça uyuşturucu madde kullanımının arttığı belirlenmiştir (Çakıcı, 2002, s. 98-99).

Çocukluk çağında yaşanan travmaların etkilerini ölçmek için; madde bağımlısı bireyler, depresyon tanısı alan bireyler ve psikiyatrik tanısı olmayan bireylerin oluşturduğu bir çalışma grubu üzerine karşılaştırılma yapılmıştır. Sonuç olarak fiziksel ve cinsel istismar yoğunluğu ve sıklığının, alkol ve uyuşturucu maddelere bağımlı olan bireylerde, depresyon tanısı almış ve psikiyatrik tanısı almamış bireylere göre daha yüksek seviyelerde olduğu belirlenmiştir (Tucci, Correa, Lucia ve Formigoni, 2010, s. 100).

Uçucu madde kullanan gençler üzerine yapılan bir çalışmada, madde kullanan gençlerin büyük bir kısmının fiziksel istismara, yarısından fazlasının da duygusal istismara maruz kaldığı bulunmuştur (Evren, Ögel, Tamar ve Çakmak, 2001, s. 60). Çocukluk çağında uçucu madde kullanımı en çok fiziksel istismar ve duygusal istismara maruz kalanlarda, eroin kullanımı ise cinsel istismara maruz kalanlarda bulunmuştur. Çocukluk çağında fiziksel istismar yönünden tercih maddelerine göre pek fark gözlenmezken, duygusal istismarda yüksek seviyede uçucu madde kullanımının, cinsel istismarda ise eroin kullanımının daha yüksek oranda olduğu tespit edilmiştir. Çocukluk çağında fiziksel ve duygusal istismarın, diğer tercih maddelerine göre en çok uçucu madde kullananlarda saptanmış olması, uçucu maddeleri kullananların aile ilişkilerinin diğer tercih edilen maddelere göre daha kötü olmasıyla uyumlu ve anlamlı bir bulgu olduğu tespit edilmiştir (Ögel, 2002, s. 163).

Travma sonrası stres bozukluğu ile çocukluk çağı istismarı arasında pozitif seyirli anlamlı bir ilişki bulunmakta ve madde kullanan kişilerin yaşam öykülerinde istismar sorunları görülmektedir. Çocukluk çağındaki cinsel istismar sorunu haricinde fiziksel ve duygusal istismar ile duygu düzenleme yetenekleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur (McDermott, Tull, Gratz, Daughters ve Lejuez, 2010, s. 599). Duygu düzenlemedeki amaç, madde kullanımı riski bulunan, çocukluk çağında istismara maruz kalmış bireylerin tedavisine yardımcı olmaktır.

Çocukluk dönemi kötü muameleleri ve duygusal istismar ile duygusal düzensizlik, dürtüsellik ve madde kullanımı arasında pozitif bir ilişki bulunmuştur. Duygusal istismara maruz kalan bireyler fiziksel ve olumsuz duygularla baş etmek, yeni deneyimler aramak ve sosyal ödüller kazanmak için; duygusal ihmale maruz kalan bireyler ise sosyal reddi önlemek

ve sosyal ödüller kazanmak için maddeyi kötüye kullanmaktadır (Barahmand, Khazae and Hashjin, 2016, s. 4).

Madde kullanım öyküsü olan erkeklerde olmayanlara göre geçmişte yaşanan duygusal istismar ve duygusal ihmal davranışlarının yaşandığı belirlenmiştir (Aktaş, 2019, s. 46). Yapılan çalışmada, yaşamlarında en az bir kez sigara kullanmış öğrencilerin fiziksel, duygusal, cinsel istismar ve fiziksel, duygusal ihmal; alkol kullanmış öğrencilerin fiziksel, cinsel, duygusal istismar ve duygusal ihmal; esrar kullanmış öğrencilerin fiziksel, cinsel, duygusal istismar ve fiziksel, duygusal ihmal skorlarının daha fazla olduğu bulunmuştur (Yüce, 2019, s. 101).

Uyuşturucu maddeler arasında özellikle esrar maddesinin fiziksel istismarın fazla olduğu grupta belirgin bir şekilde kullanıldığı belirlenmiştir. Ağır fiziksel istismara maruz kalan grupta da ecstasy, LSD, amfetamin ve anabolizan steroid kullanımı görülmektedir. Ağır psikolojik istismara maruz kalan grupta uçucu madde kullanımının daha fazla olduğu saptanmıştır. Ağır fiziksel ve duygusal istismara maruz kalanlarda küçük yaşta sigara ve alkol kullanımı görülmektedir. İstismar ve ihmale maruz kalan çocuklarda sigara, alkol ve uyuşturucu madde kullanımını daha sık görülmekle birlikte madde kullanmaya daha eğilimli oldukları da belirlenmiştir. Madde kullanımının nedeni genel olarak istismar sonrası ortaya çıkan psiko-sosyal sorunların etkisini yatıştırmak şeklindedir (Çakıcı, 2002, s. 99-100).

SONUÇ

Çocuk istismarı çocuğun sağlığını, fiziksel gelişimini ve psiko-sosyal gelişimini olumsuz yönde etkileyen; bir yetişkin tarafından bilerek ya da bilmeyerek uygulanan davranışların tümü olarak tanımlanmaktadır. Çocuk istismarı; fiziksel, duygusal, ekonomik, cinsel istismar ve ihmal olarak sınıflanmaktadır. Çocuk istismarının çocuk üzerinde çeşitli psiko-sosyal etkileri bulunmaktadır. Ayrıca çocuk istismarı ile madde kullanımı arasında da bir ilişki söz konusudur.

Çocuk istismarının çocuk üzerindeki psiko-sosyal etkileri; aile içi iletişimsizlik sorunları, aile bireyleri ile ilişkilerinin bozulması, sosyal işlevsellik bozuklukları, saldırgan davranışlar, suçluluk hissi, dikkat eksikliği, hiperaktivite bozukluğu, anksiyete, intihar düşüncesi, bilişsel yetilerde bozukluk, akademik başarısızlık, kognitif, motor ve dil becerilerinin gelişmemesi, büyüme geriliği, iritabilite, uyku problemleri, kaçınma davranışları, hipervijilans, depresyon, borderline kişilik bozukluğu, kendine zarar verme davranışı, travma sonrası stres bozukluğu belirtileri, dissosiyatif belirtiler şeklindedir.

Bu çalışmada, istismarın çocuk üzerinde yarattığı psiko-sosyal etkilerin ne olduğu ve istismar ile madde kullanımı arasında ilişki var mıdır sorusunun yanıtı aranmıştır. Sonuç olarak, istismara maruz kalan çocuklar çeşitli psiko-sosyal sorunlar ile karşılaşmakta ve bu sorunlar da çocukları madde kullanmaya yöneltebilmektedir. Çocukluk çağında uçucu madde kullanımı en çok fiziksel istismar ve duygusal istismara maruz kalanlarda, eroin kullanımı ise cinsel istismara maruz kalanlarda görülmüştür. Duygusal istismara maruz kalan bireyler fiziksel ve olumsuz duygularla baş etmek, yeni deneyimler aramak ve sosyal ödüller kazanmak için; duygusal ihmale maruz kalan bireyler ise sosyal reddi önlemek ve sosyal ödüller kazanmak için maddeyi kötüye kullanmaktadır.

İstismara maruz kalan çocukların yaşadığı sorunların derinlemesine incelenmesi, yaşanan sorunlara yönelik çözüm önerileri geliştirilmesi çocukların ve toplumun sağlığı açısından önemlidir. Bu sorunun çözümüne yönelik öneriler şu şekildedir;

- Çocukların sağlığını geliştirici uygulamalar ve çeşitli sorunlarla karşılaşmalarını önlemek amacıyla önleyici hizmetler geliştirilmelidir.
- Önleyici hizmetler olarak, günümüzde önemli bir sorun haline gelen bu duruma yönelik çocuklar, aileler, diğer bireyler ve toplum bilinçlendirilmelidir.
- Çocukların daha çok akranları ile vakit geçirmeleri sağlanmalı, internet ve teknoloji kullanımı ile ilgili sınırları belirlenmelidir.
- Çocukların sosyalleşebileceği, Gençlik Merkezleri, Toplum Merkezleri gibi oluşumlara katılım sağlamaları teşvik edilmeli, spor, sanat gibi etkinliklere vakit ayırmaları sağlanmalıdır.
- Ebeveynler çocuklarıyla açık ve dürüst bir iletişim kurmalı, onlara değer vermeli ve inanmalı, ayrıca çocuklarına buldukları her türlü çevrede kendilerini korumaları gerektiğini öğretmelidirler.
- Çocuk istismarına şahit olan bireylerin bu durumu hemen ihbar etmeleri çocukların sağlığı açısından son derece önemli olacaktır. Çocuk istismarına göz yummak ve şahit olunması durumunda ihbar etmemek suç sayılmalıdır.
- Çocuk istismar sonucu çeşitli sorunlar yaşayabilmektedir. Bu sorunların tespiti ve tedavi edilmesi sürecinde uzman personellerin görev alması çocuğun bu süreci daha az hasarla atlattırmasını sağlayacaktır. Bu uzman personellerin istismara maruz kalan çocuklara karşı nasıl bir yaklaşım sergilemeleri konusunda detaylı eğitim almaları gerekmektedir.
- İstismara maruz kalan ve ihmal edilen çocukların tanı ve tedavi, bildirim ve izlem ile adli işlem süreçlerinde yaşanan aksaklıklar giderilmelidir. Bu süreçlerin çocuğun en fazla rahat edebileceği, kendini güvende hissedebileceği ortamlarda yapılması ve sürecin hızlandırılması önemli olacaktır.

- İstismarın varlığı tespit edildiği takdirde; istismara maruz kalan çocuklara yönelik psiko-sosyal destekler arttırılmalıdır. Çocukları korkutmadan anlamaya çalışmalı ve yaşadıkları travmatik durumdan dolayı çocuklar suçlanmamalıdır.
- Çocuklara psiko-sosyal destekler dışında ihtiyaç duyduğu ve eksiklik hissettiği alanlarda yardımcı olunmalıdır.
- İstismar sonucu yaşanan psiko-sosyal etkiler çocukları madde kullanıma yöneltebilmektedir. Bu sebepten ebeveynlerin, diğer aile bireylerinin ve toplumun bu konu hakkında bilinçlendirilmesi önemlidir.
- Çocuklar toplumumuzun geleceğidir. Bu sebeple tüm meslek disiplinlerinin, meslek elemanlarının ve bütün bireylerin bu konuda hassas davranması ve bu sorunun çözümü için kendini sorumlu hissetmesi gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Acehan, S., Bilen, A., Ay, M.O., Gülen, M., Avcı, A. ve İçme, F. (2013). Çocuk İstismarı ve İhmalinin Değerlendirilmesi. *Arşiv Kaynak Tarama Dergisi*, 22(4), 591-614
- Aktaş, F. (2019). *Madde kullanım geçmişi olan erkeklerde emosyonel şemalar ve bilişsel duygu düzenleme stratejilerinin çocukluk çağı travmaları ile ilişkisi: bir kontrollü çalışma*. (Tez No: 579666) [Yüksek Lisans Tezi, Işık Üniversitesi]. Yüksek Öğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Arslan, G. (2015). Psikolojik istismar, Psikolojik Sağlamlık, Sosyal Bağlılık ve Aidiyet Duygusu Arasındaki İlişki. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 36 (47-58).
- Barahmand, U., Khazae, A. and Hashjin, G.S. (2016). Emotion Dysregulation Mediates Between Childhood Emotional Abuse and Motives for Substance Use. *Archives of Psychiatric Nursing*, 30(6), 1-7.
- Başbakanlık Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu ve UNICEF-Türkiye (2010). Türkiye’de Çocuk İstismarı ve Aile İçi Şiddet Araştırması. Erişim Adresi <https://www.unicef.org/turkey/raporlar/turkiyede-çocuk-istismari-ve-aile-içi-şiddet-araştırması-özet-raporu-2010>Erişim Tarihi 29.04.2020
- Baygal, A. (2016). Alkol ve Uyuşturucu Madde Bağımlılığı. N. Adak (Ed.). *Sosyal problemler sosyolojisi: dünyadan ve türkiye’den örnekler içinde* (249-285. ss.). Ankara: Siyasal
- Bee H. and Boyd D. (2009). *Çocuk gelişim psikolojisi*. (Çev. O. Gündüz). İstanbul: Kaknüs
- Bolat, E ve Macit, Y. (2019). *Post-modern şiddet: siber zorbalık, sosyal medya ve etkileri içinde* (Ed. Halil Özcan ÖZDEMİR), 9-20, Gece Akademi
- Bostancı, N., Albayrak, B., Bakoğlu, İ. ve Çoban, Ş. (2006). Üniversite öğrencilerinde çocukluk çağı travmalarının depresif belirtileri üzerine etkisi. *New/Yeni Symposium Journal*. 44(2), 100-106.
- Çakıcı, M. (2002). *Çocuk istismarının madde kullanımına etkisi*. (Doktora Tezi). Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul
- Çalışkan, M. (2018). *Madde bağımlılığının biyo-psiko-sosyal ve hukuksal analizi*. İstanbul: Beta.
- Çoban, S. (2015). Türkiye’de risk altındaki çocuklar ve çocuk suçluluğu üzerine bir değerlendirme. *Sosyoloji Konferansları*, 52, 791-810.
- Çobanoğlu A., Göktaş A. (2021). Bir stres faktörü olarak psikiyatrik bozukluğun nesilden nesile aktarımı. (Ed. D, Şarlak). *Stres ve stresle baş çıkma yolları içinde* (ss. 133-149). Konya: Eğitim
- Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü (2020). *23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı 100. Yıl Özel Çocuk Bülteni*. Erişim Adresi <https://www.ailevecalisma.gov.tr/media/44228/23nisan-cocuk-bulteni.pdf> Erişim Tarihi 08.09.2020
- DSÖ (2006). *Çocuklara Kötü Muamelenin Önlenmesi: Bu Konuda Harekete Geçilmesine ve Kanıt Toplanmasına Yönelik Bir Kılavuz*. Erişim Adresi https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/43499/9241594365_tur.pdf?sequence=21&isAllowed=y Erişim Tarihi 03.05.2020
- Duran, R. (2019). *Gençlerin Madde Kullanma Nedenleri Ve Alınması Gereken Tedbirler: Gümüşhane Üniversitesi Örneği*. (Tez No: 541669). [Yüksek Lisans Tezi, Gümüşhane Üniversitesi]. Yüksek Öğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Evren, C. ve Ögel, K. (2003). Alkol/madde bağımlılarında dissosiyatif belirtiler ve çocukluk çağı travması, depresyon, anksiyete ve alkol/madde kullanımı ile ilişkisi. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*. 4, 30-37.
- Evren, C., Ögel, K., Tamar, D. ve Çakmak, D. (2001). Uçucu Madde Kullanıcılarının Özellikleri. *Bağımlılık Dergisi*. 2(2), 57-60.

- Geçgil, E. (2017). Çocuklarda Fiziksel İstismar ve Hemşirelik Yaklaşımı. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 6(1), 129 – 139.
- Gövebakan, R. ve Duyan, V. (2015). *Madde Bağımlılığı ve Aile*. İstanbul: Yeni İnsan Yayınevi.
- İrevül, G. (2017). Genç yetişkinlerde çocukluk çağı istismarına bağlı madde kullanımı. *ABMYO Dergisi*, 46, 47-59.
- Kabukçu Başay, B., Başay, Ö., Bildik, T., Özbaran, B., Kandulu Olcay, R., Öztürk, Ö., Somer, O., Tamar, M., Aydın, C. (2007). Türk örneğinde lise öğrencilerinde kendine zarar verme davranışının doğası, işlevleri ve ilişkili risk faktörleri. *Türk Nöropsikiyatri Derneği, Arch Neuropsychiatr.* 1-9.
- Kara, B., Biçer, Ü. ve Gökalp, A.S. (2004). Çocuk istismarı. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi*, 47, 140-151.
- Kart, A. ve Türkçapar, H. (2019). The effects of childhood emotional abuse on aggressive obsessions among patients with obsessive compulsive disorder may be mediated by symptoms of depression and anxiety. *Psychiatry and Clinical Psychopharmacology*, 29(4), 411-417.
- Kayış, H. (2019). *Madde kullanım bozukluğu olan ergenler ve madde kullanım bozukluğu olan ergenlerin sağlıklı kardeşlerinin çocukluk çağı travması, psikolojik dayanıklılık ve beyin görüntüleme açısından değerlendirilmesi*. (Tez No: 599059). [Tıpta Uzmanlık, Ege Üniversitesi]. Yüksek Öğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Kolay Akfert, S., Çakıcı, E. ve Çakıcı, M. (2009). Üniversite öğrencilerinde sigara-alkol kullanımı ve aile sorunları ile ilişkisi. *Anatolian Journal of Psychiatry*, 10, 40-47.
- McDermott, M.J., Tull, M.T., Gratz, K.L., Daughters, S.B. and Lejuez, C.W. (2010). The role of anxiety sensitivity and difficulties in emotion regulation in posttraumatic stress disorder among crack/cocaine dependent patients in residential substance abuse treatment. *J Anxiety Disord*, 23(5), 591–599.
- Ovalı, İ.E. (2013). *Madde kullanım bozukluğu, dikkat eksikliği hiperaktivite bozukluğu ya da her iki bozukluğa birden sahip olan ergenlerde madde kullanım özellikleri, çocukluk çağı travmaları ve algılanan sosyal desteğin değerlendirilmesi*. (Tez No: 344161). [Tıpta Uzmanlık Tezi, Bakırköy Prof. Dr. Mazhar Osman Ruh Sağlığı ve Sinir Hastalıkları Eğitim ve Araştırma Hastanesi]. Yüksek Öğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Ögel K. ve Aksoy A. (2006). *Kendine zarar verme davranışı raporu*. İstanbul: Yeniden
- Ögel, K. (2002). *Türkiye’de madde bağımlılığı*. İstanbul: IQ Kültür Sanat.
- Ögel, K. (2010). Madde kullanımı ve bağımlılığın nedenleri. K. Ögel (Ed.). *Sigara, alkol ve madde kullanım bozuklukları: tanı, tedavi ve önleme* içinde (3-16. ss.). İstanbul: Yeniden.
- Öztürk, A. ve Akbaba, A. (2013). Ahlak gelişimi. İ. Yıldırım (Ed.), *Eğitim psikolojisi* içinde (121-142. ss.). (3. Baskı). Ankara: Anı.
- Özyurt, C. (2019). Çocukluk sosyolojisi. K. Canatan ve E. Yıldırım (Ed.), *Aile sosyolojisi* içinde (155-181. ss.). İstanbul: Açılım Kitap.
- Sağır, M. ve Gözler, A. (2013). Sınıf öğretmenlerinin çocuk istismarı ve ihmaline yönelik görüşleri ve farkındalık düzeyleri. *OPUS Türkiye Sosyal Politika ve Çalışma Hayatı Araştırmaları Dergisi*, 3(5), 67-102.
- Taner, Y. ve Gökler, B. (2004). Çocuk istismarı ve ihmali: psikiyatrik yönleri. *Hacettepe Tıp Dergisi*, 35, 82-86.
- Taylan, H.H. (2018). Madde bağımlılığı sürecinde ailenin rolü. Y. Genç (Ed.), *Madde bağımlılığı ve aile* içinde (ss.12-30) Ankara: Akademisyen.
- Tıraşçı, Y. ve Gören, S. (2007). Çocuk istismarı ve ihmali. *Dicle Tıp Dergisi*, 34(1), 70-74.
- Tucci, A., M., Correa, F., Lucia, M. and Formigoni, S., (2010). Childhood trauma in substance use disorder and depression: an analysis by gender among a Brazilian cnilical sample. *Child Abuse and Neglet*, 34, 95-104.
- Turhan, E., Sangün, Ö. ve İnandı, T. (2006). Birinci basamakta çocuk istismarı ve önlenmesi. *Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi*, 15(9), 153-157.

- Türkiye Uyuşturucu ve Uyuşturucu Bağımlılığı İzleme Merkezi (TUBİM). (2018). *2018-2023 Uyuşturucu ile mücadele ulusal strateji belgesi ve eylem planı*. Ankara. Erişim Adresi <http://www.narkotik.pol.tr/ulusalyayinlar> Erişim Tarihi 01.05.2020
- Türkiye Uyuşturucu ve Uyuşturucu Bağımlılığı İzleme Merkezi (TUBİM). (2007). *EMCDDA 2007 yıllık raporu*. Ankara. Erişim Adresi <http://www.narkotik.pol.tr/ulusalyayinlar> Erişim Tarihi 01.05.2020
- Türkiye Uyuşturucu ve Uyuşturucu Bağımlılığı İzleme Merkezi (TUBİM). (2012). *EMCDDA 2012 ulusal raporu*. Ankara. Erişim Adresi <http://www.narkotik.pol.tr/ulusalyayinlar> Erişim Tarihi 01.05.2020
- Webb, N. B. (2017). *Çocuklarla sosyal hizmet uygulaması*. (Çev. Ed. E. Erbay). Ankara: Nika.
- World Health Organization. (2020). Health topics, substance abuse. Erişim Adresi https://www.who.int/topics/substance_abuse/en/ Erişim Tarihi 09.05.2020
- Yazıcı, E. (2019). *Çocuk koruma ve sosyal hizmet*. Ankara: Nika.
- Yüce, H.B. (2019). *Lise öğrencilerinin alkol ve madde kullanım özellikleri, alkol ve madde kullanımını arttıran risk faktörleri ile bunlara yönelik uygulanabilecek önleme programlarının belirlenmesi*. (Tez No: 598189).[Tıpta Uzmanlık Tezi, Marmara Üniversitesi]. Yüksek Öğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Zastrow, C. (2018). *Sosyal hizmete giriş*. (Çev. Ed. D.B. Çiftçi). Ankara: Nika.
- Zeybekoğlu, Ö. (2016). Sosyal problem boyutuyla aile. N. Adak (Ed.), *Sosyal problemler sosyolojisi: dünyadan ve türkiye'den örnekler içinde* (35-65. ss.). Ankara: Siyasal.

EXTENDED SUMMARY

As a result of abuse, children experience various degrees of psychological and social problems, and as a result of these problems, they may tend to use substances. Psychological and social problems experienced by children exposed to abuse were addressed in this study and the relationship between these problems and substance use was examined. Child abuse is referred to as any behavior that negatively affects child development and growth, and the practice of a behavior that is not accepted by an adult in a culture that exists in a certain period of time (Zeybekoğlu, 2016, p.51). Child abuse affects the development of children negatively and causes these children to experience various problems. The aim of this study is to examine the psychological and social effects of abuse on children and to reveal the relationship between substance use and abuse in these children. The reason for considering psycho-social problems and substance use relationship together is that abuse causes psycho-social problems and psycho-social reasons lead individuals to use substances. The question of this study is, "What is the relationship of the psycho-social effects experienced by abused children with substance use and which type of abuse is more susceptible to which substances?" in the form. This question is important as the traumatic abuse situation has many psycho-social effects and these effects are related to substance use. It will be benefited from the studies conducted in the domestic and foreign literature, including studies such as abuse, problems experienced by children and substance use. Studies on this subject have been carried out both in our society and in other societies. In previous studies, the problems caused by abuse on the child and its relationship with substance use were discussed separately. The difference of this study from other studies is that the relationship between the problems experienced by children as a result of abuse and the psycho-social effects experienced as a result of abuse with substance use will be discussed. The reason for this is that the psycho-social problems experienced are in a relationship with substance use. This study first started with the theoretical framework part of the subject. Other parts are child abuse, the psycho-social effects of abuse on the child, and the relationship between these effects and substance use, respectively. In these sections, firstly, the concept of child abuse is explained, the psychological and social effects experienced or will be experienced by children who are abused are examined and the tendency of children exposed to these effects to use substances is examined. In this study, the answer to the question of what is the effect of psycho-social effects experienced as a result of abuse on substance use was sought. As a result of the study, children who are abused face various psycho-social problems and these problems can lead children to use substances. Inhalant use in childhood was mostly seen in those who were physically and emotionally abused, while heroin use was seen in those who were sexually abused. Individuals exposed to emotional abuse to cope with physical and negative emotions, seek new experiences and gain social rewards; individuals exposed to emotional neglect abuse the substance to prevent social rejection and gain social rewards.